

Van Dale Lesmateriaal **poëzie**

STIJLFIGUREN

stijlfiguur = tekst(onderdeel) mooier maken door iets op een bijzondere manier te zeggen

herhaling = woorden/zinnen worden herhaald om de woorden/zinnen extra nadruk te geven

Voorbeeld: 'zoeter' (r. 1 en 2), 'liever' (twee keer in r. 3), 'van takken' (r. 7-8)

JE ZOENEN ZIJN ZOETER - Judith Herzberg

uit: 27 liefdesliedjes, De Harmonie, Amsterdam, 1971

Je zoenen zijn zoeter dan
zoeter dan honing en ik vind je
mooier en liever, liever
en aardiger nog dan de koning.

- 5 We gaan samen liggen
een eind hier vandaan
we maken van takken
van takken en blaadjes
een vloer en een dak,
10 dat was onze woning,
of ik was het tuintje
en jij was de tent
daar gingen wij wonen
en blijven en horen

- 15 o rep je mijn liefde
ik heb je zo graag
nu of nooit samen slapen
want we zijn er
alleen maar vandaag.

tautologie = vorm van herhaling door iets dubbel te zeggen, met twee verschillende woorden die hetzelfde betekenen, om de woorden/zinnen extra nadruk te geven

Voorbeeld: Je mag me nooit ofte nimmer in de steek laten!

pleonasme = vorm van herhaling door in een extra woord nog eens te zeggen wat al in een woord besloten ligt, om de woorden/zinnen extra nadruk te geven

Voorbeeld: Het licht weerkaatst op de witte sneeuw.

parallelisme = zinnen worden op dezelfde manier opgebouwd, vaak wordt dan ook van herhaling van woorden gebruikgemaakt

Voorbeeld:

DIT IS EEN BRIEF AAN VADERS EN MOEDERS – Tjitske Jansen

*uit: Het moest maar eens gaan sneeuwen, Uitgeverij Podium,
Amsterdam, 2003*

Ik ben het kind.

Hou me vast en kijk naar me.

Til me op, zet me neer, laat me gaan.

- 5 Het kan mij niet schelen hoe u uw geld verdient
en of u succesvol bent.
Geld daar kun je snoep van kopen,
maar ik hoef geen dure koeken bij de chocolademelk.
Alleen maar een dropje op mijn knie als ik gevallen ben.
- 10 Alleen maar op schoot.
En als ik op schoot zit, moet u niet altijd tv kijken.
En als u mij een verhaaltje vertelt,
ga dan op de rand van mijn bed zitten.
- 15 En zeg me dat ik mijn ogen dicht mag doen.
En vraag me hoe het was vandaag want dat begrijp ik best.
En ik zal zeggen dat het fijn was vandaag.
En blijf dan na dat verhaaltje nog even zitten.
En kijk dan naar me.

Inversie = de gebruikelijke volgorde van de zinsdelen in de hoofdzin wordt omgedraaid, waardoor het zinsdeel dat naar voren gehaald wordt, nadruk krijgt

Voorbeeld:

KOUD - Remco Campert

*(fragment), uit: Nieuwe Griffels, Schone Leien. Daamen N.V. / De Sikkell,
Den Haag / Antwerpen, 1954*

Maar ik geloof

Niet, 's winters nog minder, aan

Zo'n ster. In woorden moet ik geloven.

Maar wie kan dat? Ik ben

Een stem, stervend en koud, vol

Winterse woorden.

opsomming (enumeratio) = er wordt een aantal dingen op een rij gezet of na elkaar opgenoemd. Als de elementen van de opsomming steeds groter of sterker worden, heet de opsomming een climax. Als de elementen steeds kleiner of zwakker worden, heet de opsomming een anticlimax.

*Voorbeelden: in het volgende gedicht staan twee opsommingen.
In r. 5 staat 'vol speeksel, vol tranen, vol dringende
verwachtingen' en in r. 6 tot en met r. 9 staat: 'je verhaal, je land,
je stad, je monument, je berg, je dorp, je eer, je school, je huis, je
deken, je matras, je nachtrust'*

WELKOM IN NEDERLAND – Anne Vegter

uit: <https://www.dichtersvaderlands.nl/gedicht/welkom-in-nederland/>. Bij Vluchtelingencrisis, 7 sept. 2015. Uitgever is Em. Querido's Uitgeverij B.V. Amsterdam

- Iemand zei geschiedenis zoekt naar evenwicht.
De tellingen hebben ons overtuigd:
mensen en mogendheden in ongelijke mate.
Nu lopen de cijfers langs de wegen van Europa
- 5 vol speeksel, vol tranen, vol dringende verwachtingen.
En waar zou jij op hopen als je verhaal, je land,
je stad, je monument, je berg, je dorp, je eer,
je school, je huis, je deken, je matras,
je nachtrust dagelijks aan stukken werd gerukt?
- 10 Geschiedenis vindt evenwicht, maar niet vanzelf.
En onze harten slaan de tijd, beng, beng,
om het logeermatras te kloppen.

tegenstelling (antithese) = dingen worden tegenover elkaar gezet, waardoor de verschillen opvallen

Voorbeeld: in het volgende gedicht is er een tegenstelling tussen strofe 1 (een somber beeld van de aarde die ten onder zal gaan) en strofe 2 (de kinderen van nu zullen in de toekomst zorgen voor raketten waarmee we het heelal in zullen gaan). In strofe 3 wordt die tegenstelling kort samengevat.

KINDERFEEST - Marjolijn van Heemstra

uit: Meer hoof dan voet, De Bezige Bij, Amsterdam, 2014

- De zon vreet zich leeg, wat licht lijkt blijkt dood, goden
zijn gedegradeerd tot dwergplaneten, plompverloren dwalend,
en het zou me niet verbazen als de doodvermoeide dierenriem
zijn koers tegenwoordig naar ons bepaalt in plaats van andersom,
- 5 alles heeft zich teruggetrokken, het donker, zijn belofte.
Op deze snipper melkpad is de toekomst niet wat ze is
geweest. Wij zijn wees en de kraamkamers van nieuwe sterren
liggen ver buiten bereik.
- 10 Maar op een grasveld in Noordwijk lanceert een kind
in astronautenpak een raket van colaflessen, doorboort
de hemel met een knutselwerk van water, plastic en een fietsventiel,
poseert voor een kartonnen sonde en rijdt met de Space Kids
Commander naar de uitgeknipte Maan. Binnen kijken ze een film
over zeven manieren om Mars te bereiken, likken ze
- 15 aan ijsraketten, oefenen in zweven voor als ze later
door de dampkring gaan.

Wij zijn wees maar wij hebben zilver, tape en
telescopen, en in onze schoot* een machtig
reservoir aan ruimtevaarders.

*schoot = baarmoeder

paradox = schijnbare tegenstelling: wat elkaar lijkt tegen te spreken, wordt toch met elkaar verbonden (kan een spottend of komisch effect hebben)

Voorbeeld 1: De laatsten zullen de eersten zijn.

Voorbeeld 2: "Misschien is niets geheel waar, en zelfs dat niet." (Multatuli)

Voorbeeld 3: Hoe gespecialiseerder iemand is, hoe minder hij kan.

litotes = De dichter ontkent het tegenovergestelde van wat hij bedoelt (kan een afzwakkend of spottend effect hebben)

Voorbeeld: Je hebt niet onaardig gespeeld (i.p.v. Je hebt heel goed gespeeld).

eufemisme = een al te duidelijke omschrijving wordt vervangen door een verzachtende, meer verhullende omschrijving, die niet spottend bedoeld is

Voorbeeld 1: creatief met de waarheid omgaan (liegen)

Voorbeeld 2: iets is van de vrachtwagen gevallen (iets is gestolen)

Voorbeeld 3: iemand is heengegaan (iemand is overleden)

hyperbool = overdrijving, iets wordt erger of groter gemaakt dan het in werkelijkheid is

Voorbeeld 1: Ik sta al een uur op je te wachten.

Voorbeeld 2: in in het volgende gedicht in regel 10 - 11:

KINDERFEEST - Marjolijn van Heemstra

De zon vreet zich leeg, wat licht lijkt blijkt dood, goden zijn gedegradeerd tot dwergplaneten, plompverloren dwalend, en het zou me niet verbazen als de doodvermoeide dierenriem zijn koers tegenwoordig naar ons bepaalt in plaats van andersom, alles heeft zich teruggetrokken, het donker, zijn belofte.

5

Op deze snipper melkpad is de toekomst niet wat ze is geweest. Wij zijn wees en de kraamkamers van nieuwe sterren liggen ver buiten bereik.

Maar op een grasveld in Noordwijk lanceert een kind in astronautenpak een raket van colaflessen, **doorboort de hemel met een knutselwerk** van water, plastic en een fietsventiel, poseert voor een kartonnen sonde en rijdt met de Space Kids Commander naar de uitgeknipte Maan. Binnen kijken ze een film over zeven manieren om Mars te bereiken, likken ze

10

15

aan ijsraketten, oefenen in zweven voor als ze later door de dampkring gaan.

Wij zijn wees maar wij hebben zilver, tape en telescopen, en in onze schoot* een machtig reservoir aan ruimtevaarders.

*schoot = baarmoeder

understatement = het tegengestelde van overdrijving: iets wordt afgezwakt terwijl het in werkelijkheid veel erger of groter is. Het effect kan spottend zijn, maar ook versterkend.

Voorbeeld 1: Dat is best een leuk huisje. (over een miljoenenpand)

Voorbeeld 2: Hij speelt een aardig moppie gitaar. (over een virtuoos spelende gitarist)

Voorbeeld 3: Van Nederland naar Bonaire is maar een kippeneindje! (8000 kilometer)

woordspeling = de ambiguïteit (dubbelzinnigheid) van de taal wordt gebruikt om een grap te maken. Verschillende betekenissen spelen tegelijkertijd een rol.

Voorbeeld: in het volgende gedicht wordt in r. 8 gespeeld met twee betekenissen van 'niet zo goed sporen': letterlijk omdat de twee geliefden met de trein gingen, figuurlijk omdat 'niet zo goed sporen' betekent dat iemand niet goed bij zijn verstand is.

WEERZIEN - Jean Pierre Rawie

uit: Wij hebben alles nog te goed - de mooiste liefdesgedichten, Bert Bakker, Amsterdam, 2001

De trein die mij naar mijn voorbije liefdes voert heeft net als vroeger weer aanzienlijke vertraging. Het geeft niet wie er wie bij toerbeurt achternaging, haast altijd waren de verbindingen beroerd.

5 Een tijdlang heb ik zelf gedacht dat het zo hoorde, dat je elkander mist om bij elkaar te zijn; na jaren, in de herfst, weer in dezelfde trein, denk ik alleen maar **dat we niet zo erg goed spoorden.**

10 Wanneer ze mij begroet kus ik haar op de wang, want wij zijn voor elkaar toch niet meer te genieten en hebben al genoeg verkankerend en verpest.

Het is misschien ook niet van wezenlijk belang: ik heb de kans om jong te sterven laten schieten en moet nu maar het beste maken van de rest.

retorische vraag = vraag waarop de lezer geen antwoord hoeft te geven, maar waardoor hij wel aan het denken wordt gezet (mededeling in de vorm van een vraag)

Voorbeeld 1: Wie heeft er geen zin in vakantie? (Antwoord: Niemand!)

Voorbeeld 2: Zou je niet eens aan het werk gaan? (Mededeling: Je moet aan het werk gaan.)

chiasme = kruisstelling: twee bij elkaar horende zinnen of zinsdelen zijn elkaars spiegelbeeld. De Griekse letter chi is een kruis: X, vandaar de naam.

Voorbeeld:

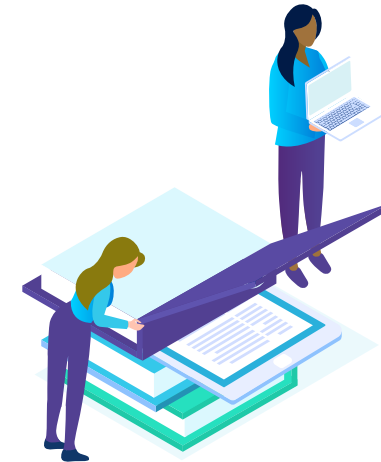
NIET VERBODEN JONGEN - Elmar Kuiper

uit: Hechtzwaluwen. Amsterdam, Uitgeverij Augustus, 2010

Ik vind een nest en raap de eieren. **De grens is de sloot.**
Er is niets buiten die sloot. Ik kan over die sloot springen maar doe dat niet.

Ik verlaat het nest

De sloot is mijn grens. Ik kan die sloot vervangen door een greppel. Dat kan ik doen.
Ik ga mijn grens verleggen. Nergens staat dat het niet mag.

ironie = iets wordt beschreven op een licht spottende, niet kwetsend bedoelde manier. Vaak wordt het tegengestelde gezegd van wat er bedoeld wordt.

Voorbeeld: De leraar zei tegen het verlegen meisje: "Je kletst me weer de oren van het hoofd."

sarcasme = harde, bijtende spot die veel verder gaat dan ironie.

Voorbeeld: 'Kom je weer niet naar de training? Je inzet voor het team is weer geweldig.'

Van Dale Lesmateriaal **poëzie**

STIJLFIGUREN OPDRACHTEN

NB Van Dale vindt het belangrijk dat rechten van makers goed zijn gewaarborgd en heeft zover mogelijk toestemming van rechthebbenden voor het plaatsen van gedichten in dit lesmateriaal. Mocht u desondanks menen dat uw rechten niet zijn gehonoreerd, neem dan contact met ons op.

Opdracht poëzie leerlingen

- A1** Zoek vijf gedichten met stijlfiguren uit bovenstaande lijst. Neem de gedichten op in een Word-document, zet de naam van de dichter erbij en zet er regelnummers voor.
  - A2** Beschrijf bij ieder gedicht welke stijlfiguren erin zitten.
  - A3** Zoek bij elk gedicht de moeilijke woorden op en bijvoorbeeld namen of plaatsen en geef die achtergrondinformatie erbij.
  - A4** Formuleer bij ieder gedicht het thema.
-
- B** Je schrijft zelf een gedicht van ten minste tien versregels. Geef je gedicht een titel. Je bent vrij in je keuze wat het onderwerp en het thema betreft. Zorg ervoor dat je ten minste drie stijlfiguren gebruikt.

Als je moeite hebt om een onderwerp te bedenken, denk dan aan je hobby, vakantie, je favoriete familielid, je lievelingseten, je favoriete maand van het jaar, etc.

Je mag alleen gedichten van goede kwaliteit gebruiken. Kies daarom uit gedichten van de volgende websites:

<http://www.poezie-leestafel.info/>

<https://www.poezieverrijkt.nl/gedichten/>

<https://meandermagazine.nl/cat/gedichten/>

Veel succes!